

Fragments de memòria: l'Arxiu Sonor de Poesia (1961-1964)

Joan Colomines i Puig

Jornades Catalanes celebrades a la
Universitat Estatal de Sant Petersburg
1 al 6 d'abril de 1996

És ben segur que existeixen gravacions esparces de poesia, prosa i d'esdeveniments importants de la vida cultural catalana, a partir de la guerra espanyola (1936-1939). Sobretot n'existeixen a partir de 1962, quan "Edigsa" inicià en disc de 33 ^{1/2} RPM la seva "Col·lecció Literària" amb Poemes de Joan Maragall amb la veu de Pau Garsaball, Poemes de JM de Sagarra amb la veu de Sagarra i Garsaball, J.V. Foix: Nadales amb la veu del poeta, i Josep Camer, poemes, amb la veu de Camer. També l'editora "Vergara" s'inicià a 1963, així com "Cruz del Sur" que edità: Les elegies de Bierville, amb unes paraules de Joan Triadú i la veu de Montserrat Julió. Després també s'hi afegí "Concèntric".

Gràcies a aquest esforç comercial s'han difós obres catalanes en temps difícils i s'han conservat veus d'alguns autors. El mèrit d'aquestes gravacions és el fet de la seva divulgació.

Des de 1942, però, a la Biblioteca del Congrés de Washington s'iniciaren una sèrie de gravacions patrocinades per la Fundació Hispànica que llavors dirigia Mr. Howard F. Cline. Va seleccionar els poetes als qui s'havia d'enregistrar el Sr. Francisco Aguilera, especialista en cultura hispànica i conservador de l'arxiu de la Fundació Hispànica.

El Sr. Aguilera estava ben relacionat amb Carles Riba i Rafael Tasis, i segurament amb altres escriptors catalans a l'exili.

D'ací la inclusió de veus de poetes i prosistes catalans. Perquè aquest arxiu no era d'obres, sinó fonamentalment de veus. La intenció era lingüística.

Així a Voces de poetas y prosistas ibéricos y latinoamericanos, opuscle editat a 1961 pel Archivo de Literatura Hispànica, en Cinta Magnètica, de la Fundació Hispànica de la Biblioteca del Congreso de Washington, consten les veus de Clementina Arderiu, J.V. Foix, Tomás Garcés, J.M. López Picó, Marià Manent (a l'opuscle consta com a Maria), Carles Riba, J.M. de Sagarra i Joan Teixidor.

Aquestes gravacions foren fetes a Barcelona l'any 1951, i consta com a taller de gravació la Sociedad Española de Radiodifusión.

Hi ha una gravació d'Augustí Bartra, feta també a 1951, però a Nova York. No consta el taller de gravació.

Hi ha també, una gravació del filòsof Ramon Xirau feta l'any 1960, segurament a la Universidad Nacional Autònoma de México, per USIS (Servei d'Informació d'USA, que actuava a les Ambaixades dels Estats Units a tot el món).

En aquest opuscle es parla de 164 gravacions d'escriptors de 19 països sudamericans, entre els quals, a més, consta Espanya. Catalunya no hi és citada però sí que hi és el català com a idioma. Dels 21 escriptors inclosos a l'epígraf Espanya 10 són catalans.

L'any 1968 al "Quarterly Journal" de la Biblioteca del Congrés de Washington, el mateix Francisco Aguilera escriu un treball: Un archivo, veinte años después, on parla de 218 veus, del suport de la Fundació Rockefeller que els permeté fer créixer l'arxiu, i cita dins d'aquest mecenatge la gravació de Ramon Xirau, la de 1960, i una de Bartra en castellà, segurament feta conjuntament amb la catalana de 1951, a Mèxic.

Aquest és l'únic antecedent que conec d'un arxiu de gravacions de veus d'escriptors catalans, llegint obra pròpia.

A Catalunya s'inicià el mes de maig de 1961 amb el nom d'Antologia Poètica Viva l'arxiu que després es digué Arxiu Sonor de Poesia, i que és objecte d'aquest treball.

El motiu fou la celebració número 23 de Barbolles Poètiques, sessions de lectura de poesia pels propis autors comentades a Lectura i crítica de poesia en la clandestinitat 1959-1964, treball presentat al Congrés de l'Associació Italiana d'Estudis Catalans celebrat a la Universitat de Càller (Sardenya) l'any 1995.

En aquella sessió de Barbolles, celebrada el 29-4-61, s'inicià el que pretenia ser una sèrie complementària a les lectures de poesia, que es presentà amb el nom de Diàlegs. El primer dels quals fou el que duia per títol: Els problemes de la llengua literària i de la cultura a Catalunya i d'altres països; el ponent fou el doctor Ramon Aramon i Serra, i el presentador Joan Triadú.

Aquella fou una sessió interessantíssima, tant per part del ponent com del presentador i moderador que aixecà aplaudiments insòlits en una sessió acadèmica, que és el que fou, i en una sessió clandestina, que també ho era.

El ponent demanà que no es gravés el debat (ja era tot a punt) per raons d'escrupulositat científica.

I així fou com es perdé una de les sessions més importants que s'havien fet dins el cicle de Barbolles Poètiques.

A partir d'aquest fet es decidí recuperar el que fos possible de la feina feta, no solament sobre les veus sinó incorporant un nou element: el punt de vista dels autors sobre la creació poètica o literària en general. Tota una novetat.

En aquest sentit s'envià a tots els participants a les sessions de Barbolles la següent carta-circular:

Estimat amic

El dia vas fer una lectura a Barbolles Poétiques. Per a l'arxiu de l'Antologia Poètica Viva ens cal una gravació en cinta magnetofònica d'un o dos poemes vostres precedits d'uns breus mots en els quals definissiu la vostra teoria estètica. Això a més de resultar sempre interessant donarà a l'Antologia un aspecte més viu i humà.

Us preguem ens escriviu ràpidament indicant-nos: lloc, dia i hora per a fer la gravació.

Al mateix temps i per a l'homenatge que pensem fer a Carles Riba en el segon aniversari dels seu traspàs, voldríem gravar la carta-pròleg que escriví per a un llibre de Rosa Leveroni, amb la veu de tots els qui han intervengut en les nostres primeres vint-i-cinc sessions, xifra que s'acomplirà en aquella vetllada. La data d'aquesta sessió com sabeu serà la del 10 de juny de 1961.

Aprofitariem fer les dues coses a la vegada, i és per això que us demanem una ràpida resposta per carta, i per a una eficaç organització. Penseu que hem de fer unes cinquanta gravacions.

No cal dir que tot això , el dia de demà, serà una documentació que estarà integrant al servei de la cultura del nostre país.

Haureu de perdonar aquesta carta impersonal però en aquest cas la feina depassa tota altra possibilitat. No gens menys en la signatura hi va implicat tot el nostre afecte i agraïment per a vos, amic.

Joan Colomines

Efectivament, el 14 de maig de 1961 sortia el primer plec de cartes (45), i a la resta d l'any s'anaren fent noves trameses (22). L'any 1962 es seguiren enviant a mesura que s'aconseguien les adreces (19). En total foren trameses 86 cartes-circulars.

Hi ha dues observacions a fer: a vegades les peticions de gravació formulades a persones encara a l'exili es convertiren en gravacions de conjunt, que ens foren remeses, amb la qual cosa s'arribà més enllà de les nostres previsions, i també cal dir que d'algunes de les peticions (35) no s'aconseguí la gravació, per motius diversos. A l'arxiu consten els noms, que no consignem, però que sempre podran justificar que no hi hagué absolutament cap discriminació, sense que això signifiqui que no hi hagués hagut algun involuntari oblit.

En un annex adjunt consta el llistat de les gravacions de l'arxiu. En total 70. Hi ha el nom de l'autor de la gravació, el dia de la mateixa, el lloc on es feu la gravació, el gènere literari utilitzat per l'autor. I en notes a peu de pàgina hi ha alguns detalls complementaris que s'ha cregut que calia incloure.

A part de les 70 gravacions esmentades n'hi ha cinc més que, pel seu interès, s'inclouen i que voldria comentar.

La primera és la que s'emeté el 30 de maig de 1961 en una sessió de Barbolles Poètiques amb motiu del segon aniversari de la mort de Carles Riba, tal com esmenta la circular abans transcrita. D'aquesta gravació cal aclarir, però, que a l'Arxiu consta el pròleg i la llista dels 36 autors que llegiren, correlativament, fragments de la carta-pròleg que Carles Riba escriu a Rosa Leveroni. No consten les veus dels lectors i lectores, ja que en incloure un fons musical deteriorà la identificació fonètica.

La segona és la realitzada el 13 de gener de 1962 on hi ha, sencera, la primera reunió del Patronat pro Nobel de literatura a Josep Carner, i la realitzada el 17 de febrer de 1963, que era la tercera reunió plenària, en la que es debateren les gestions realitzades durant l'any 1962 i inici del 1963. Consten les veus dels Srs. Jordi Rubió i Balaguer, Ramon Aramon i Serra, Ferran Soldevila, J.V. Foix, Joan Oliver, Marià Manent, J. Palau i Fabre, Rafael Taris, Joaquim Molas, Joan Triadú, Marià Trabat i Joan Colomines.

La tercera és una gravació amb la veu de Carles Riba que ens fou cedida per el Sr. Manel Sayrach. Es tracta d'una conferència que Riba féu sobre la llengua, a l'Acadèmia de la Llengua de les Congregacions Marianes.

La quarta és una gravació de l'acte d'homenatge pels 70 anys de Pere Quart realitzat a casa meua, que consta d'una introducció de Joan Colomines i una lectura de poemes dedicats a Pere Quart, llegits per Núria Candela. Tingué lloc el 27-12-69.

Finalment la cinquena és l'interessant gravació del Primer Festival Popular de Poesia Catalana celebrat al Gran Price de Barcelona el 15 de maig de 1970. Aquesta gravació fou efectuada per l'equip del cineasta Pere Portabella.

L'Arxiu així mateix conté gravacions diverses sobre temes i actes polítics, de caràcter més aviat privat que no es consignen en aquest document. Una d'elles és la gravació feta amb motiu de l'Onze de Setembre de 1971 i emesa claudesimament des de l'Hotel Duval del carrer Trafalgar de Barcelona. Conté Els Segadors i les veus de gent del Front Nacional de Catalunya: Robert Surroca, Àlvar Valls, Joan Ramon Colomines-Company i Anna Esmerats. També hi ha la gravació d'un seminari polític amb la veu de Joan Comudella i Barberà. I també hi ha la gravació de l'acte de proclamació del premi Amadeu Oller de la parròquia de Sant Medir de la Bordeta, de l'any 1967. Gravació cedida per J.M. Jaumà.

*

Feta aquesta exposició sobre el contingut de l'Arxiu Sonor de Poesia, permetin-me que, breument, els comentis com a mostra de les situacions, més o menys anecdòtiques, relacionades amb les gravacions, la visita que vaig fer a la llar de J.V. Foix amb motiu de la seva gravació. Aquest comentari ha de justificar l'enunciat genèric que vaig posant a les comunicacions o escrits, que darrerament prodigo i que titulo: Fragmentos de memòria.

Efectivament són anotacions que contenen els meus papers, generalment escrites ran dels fets.

Primer de juny de 1961

Sóc a la casa de Sarrià de J.V. Foix. L'espero, i escric damunt la seva taula. La casa és optimista i la cambra és lluminosa. Els mobles clars, entre modern i *demodé*. A les parets pintures de Sunyer i Miró. Al damunt d'un moble-consola i pel terra de la galeria del costat, aquelles pedres del Cap de Creus i del Port de la Selva, que Foix ha fet muntar sobre peanes de fusta grisa. Una discreta llibreria amb les obres completes, en llatí, de Lluïl edició de 1749, les obres completes de Menéndez y Pelayo, la col·lecció Bernat Metge enquadernada en pergami, l'edició dels Nostres Clàssics, i les obres completes de la Perenne, de la Selecta. En una llibreria auxiliar més llibres de la Selecta, i de la Barcino, de J.M. de Casacuberta.

Per una porta lateral es veu el que deu ser la seva cambra de treball amb una altra llibreria més gran, amb llibres molt ben enquadernats i de mida respectacle. No goso entrar a xafardejar.

Des d'on sóc i a través d'una altra porta es veu un llit. A la seva barana uns pantalons penjats. El seu llit i els seus pantalons. O sinó, de qui?

L'habitació on sóc genera optimisme. És la llum de Sarrià. Els Miró, i una mena de catifa de llana amb dibuixos mironians, penjada a la paret, l'hi donen un aire de certa modernor.

Un canari refila sense parar. I sota el vidre de l'ampla taula, voltada de cadires de braços, apunts d'en Cruixant, d'en Ràfols, altres sense signar, i un tapetet blanc de flors brodades que adornen l'ambient casolà. Els cortinatges i les catifes de nus, i de dibuixos grans, semblen dels anys vint.

El canari m'atreu. Una gravació de J.V. Foix amb refilada de canari com a fons: quina delícia!

La serventa, la senyora Gaudiosa, m'ha dit que no pot trigar. Ha anat a telefonar al pis de sota (ell no té telèfon). Ell controla el moviment de les dues pastisseries que té a Sarrià des del telèfon d'un veí, i també amb la seva presència personal, com sembla que succeeix en aquest moment.

Puja la senyora Gaudiosa, i diu que Foix no és a les pastisseries, li han dit que mirarien de localitzar-lo. A vegades s'entreté parlant al bar de la plaça de Sarrià. Tothom s'ha movilitzat per fer-li saber que algú l'espera. És veu ben bé el desig que té d'ésser visitat.

He vingut a parlar-li de la seva gravació a l'Antologia Poètica Viva. Fins ara no he rebut cap resposta a la meua petició. Tampoc no ho han fet d'altres. Però en Foix no ho ha fet perquè, segurament, esperava aquest meu pas. En Foix és un home afable, però tocat i posat. Altíu. I té la mania de parlar sempre d'ell, fins de quan anava a l'escola. Un dia, a la Rambla, a la parada del Diccionari, de Joan Ballester, m'explicà com confeï el seu primer escrit. Un altre dia al Foment de les Arts Decoratives, en una exposició d'Angel Ferran, jo vaig començar a parlar-li de l'antologia de poesia espanyola d'en J.M. Castellet. Callat, va treure's l'abric, va encendre una cigarreta, extreta pasimoniosament de la butxaca, i sense convidar-me (als seus contertulius els obsequia amb bolados refrescants) va començar a parlar d'ell. I el cas és que fou interessant. Foix és això.

Sento la porta. Acaba d'entrar. Em rep afectuós, dolgut amb la majordoma per haver-me tingut a les fosques. Encén la llum, i ha estat com una aixecada de teló, i el clima ha esdevingut fòxia.

Recordo que el meu company de música, el mestre Farrarons deia parlant d'Enric Morera: "Per parlar amb en Morera has de pensar Morera, altrament és millor que no hi parlis".

Hem parlat de la gravació. M'ha dit que no m'havia dit res perquè era a Port de la Selva, però que estava a la meua disposició i que vindria a casa. M'he ofert a pujar l'aparell a casa seva. Penso més amb el canari que no pas amb en Foix. Ho farem un diumenge a la tarda.

Ens hem posat a parlar. Ha sortit l'abstracte, la poesia social, la joventut que crida. Ha insisistit que ells (no sé a qui es refereix quan diu "ells") a l'any vint ja ho havien fet tot. M'ha llegit una carta, molt bella per cert, que havia escrit adreçada a Joan Salvat-Papasseit i que pensa publicar a Serra d'Or. En aquesta carta, diu, fa al·lusió a les llars on s'ofereix poesia a l'amic, i m'ha dit que ho havia escrit pensant amb mi.

Tota la carta parla del nostre temps i ho fa amb amor al present i sense enyorança. Això és bo, encara que contradictori.

Li he preguntat per quin mecanisme s'inicia el seu procés de creació. M'ha dit que escriu de tant en tant, a estones, però que quan comença no acabaria mai. Que la seva dèria és la cura i la dignificació del llenguatge.

M'ha mostrat retalls de les publicacions a la Publicitat dels anys trenta, en uns articles sobre Miró i Le Courvoisier.

M'ha llegit uns poemes antics i uns de recents que ara pensa publicar. Crec que els titularà: Desa aquests llibres al calaix de baix.

Quan ens hem adonat que vivíem en aquest món ja eren dos quarts de deu. Ens hem acomiadat afectuosament. Baixant Sarrià avall jo pensava en la conversa i en la feina que tenia per l'endemà. Ell ha dit que havia de tornar a les pastisseries on hi ha, segons Foix, "els dependents més feliços del món".

Núm.	Autor	Gravació	Estudi	Gènere	
1	Joan Brossa	15.05.61	Colòmines	Poesia	
2	Francesc Vallverdú	16.05.61	"	"	
3	Miquel Bauçà	19.05.61	"	"	
4	Antoni Sàbat	20.05.61	"	"	
5	Lluís Valeri	20.05.61	"	"	
6	Salvador Espriu	24.05.61	"	"	
7	Josep M. Andreu	24.05.61	"	"	
8	Jordi Cots	24.05.61	"	"	
9	Anton Sala-Cornadó	25.05.61	"	"	
10	Joan Vergès	25.05.61	"	"	
11	Estanislau Torres	26.05.61	"	Prosa	(1)
12	Agustí Riu Solsona	26.05.61	"	Poesia	
13	Carles Macià	26.05.61	"	Prosa	(1)
14	Joaquim Carbó	26.05.61	"	"	(1)
15	Maria Clara Mir	27.05.61	"	Poesia	
16	Joan Argenter	02.06.61	"	"	
17	J.V. Foix	04.06.61	Foix	"	(1)
18	Ma Àngels Oller	05.06.61	Colòmines	"	
19	Enric Massó	05.06.61	"	Prosa	(1)
20	Salvi Sanpons	06.06.61	"	Poesia	
21	Pere Quart	07.06.61	"	"	(1)
22	M. Bertran i Oriola	07.06.61	"	"	
23	Joan Triadú	07.06.61	"	"	(1)
24	Concepció Maluquer	09.06.61	"	"	
25	Blai Bonet	09.06.61	"	"	
26	Rafael Catardi	17.06.61	L'Alguer	"	(1) (2)
27	Alberto Sorí	17.06.61	"	"	(2)
28	Pinutxa Maffei	17.06.61	"	"	(2)
29	Ferran Soldevila	20.06.61	Colòmines	"	
30	Josep Sebastià Pons	20.06.61	Perpinyà	"	(2)
31	Simona Gai	20.06.61	"	"	(2)
32	Marià Villangómez	26.06.61	Colòmines	"	
33	Ramon Xuriguera	28.06.61	Xuriguera	Prosa	(2)
34	J. Agelet i Garriga	28.06.61	Xuriguera	"	(2)
35	Josep Carner	09.10.61	Brussel·les	Poesia	(1) (2)
36	J.B. Xuriguera	26.10.61	Colòmines	"	
37	J.M. de Sagarra	"	Sayrach	"	(2)
38	Lluís Nicolau d'Oliver	02.12.61	Mèxic	Prosa	(2)
39	J. Palau Fabre	13.12.61	Colòmines	Poesia	
40	Pau Vila	18.12.61	Colòmines	Prosa	
41	Pere Ribot	24.12.61	Riells	Poesia	
42	Isidre Molas	02.01.62	Colòmines	"	
43	Lluís Jordà	12.01.62	"	Prosa	
44	Marià Manent	13.01.62	"	Poesia	(1)
45	Clementina Arderiu	17.01.62	"	Prosa	
46	F. Maspons i Anglasesell	26.01.62	"	"	
47	Joan Llacuna	04.02.62	"	Poesia	
48	Rafael Tasis	09.04.62	"	Prosa	

Núm.	Autor	Gravació	Estudi	Gènere
49	Joaquim Folch i Torres	09.04.62	Colomines	Prosa
50	Maurici Serrahima	16.04.62	"	"
51	Lluís Serrahima	18.05.62	"	Poesia
52	Guillem Colom	30.05.62	Mallorca	" (2)
53	J.M. Palau i Camps	30.05.62	"	" (2)
54	J.M. Llompart	30.05.62	"	" (2)
55	Llorenç Moyà	30.05.62	"	" (2)
56	J. Vidal i Alcover	30.05.62	"	" (2)
57	Manuel de Pedrolo	02.07.62	Colomines	"
58	Victor Alba	26.07.62	Mèxic	Prosa (2)
59	Vicenç Riera Llorca	26.07.62	"	" (2)
60	Pere Calders	26.07.62	"	" (2)
61	J.M. Miquel i Vergés	26.07.62	"	" (2)
62	Odó Hurtado	27.06.62	"	" (2)
63	Tomàs Garcés	29.10.62	Colomines	Poesia
64	A. Bal·lero de Cándia	05.01.63	L'Alguer	Poesia (2)
65	Àngel Cao	05.01.63	L'Alguer	" (2)
66	Joan Teixidó	18.01.63	Colomines	" (3)
67	Eduard Brazés	02.02.63	"	"
68	Joan Lluís	22.12.63	"	Cançons
69	Ventura Gassol	15.02.64	Suïssa	Poesia (2)
70	Joan Colomines	27.03.64	Colomines	" (1)

ALTRES GRAVACIONS

Homenatge a Carles Riba (10.6.61): Gravació feta en commemoració del segon aniversari de la mort del poeta. Conté una introducció de Joan Colomines i el nom dels 36 escriptors que llegiren, correlativament, la carta pròleg que Riba escrivi per a Rosa Leveroni. La gravació de les veus dels escriptors fou objecte d'un muntatge musical que les deteriorà.

Primera i tercera reunió del Patronat pro Nobel de literatura a Josep Carner (13.1.62 i 17.2.63): amb les veus dels Srs. Jordi Rubió, Ramon Aramon, Ferran Soldevila, J.V. Foix, J. Palau i Fabre, Joan Oliver, Marià Manent, Joaquim Molas, Rafael Tasis, Marià Trabal i Joan Colomines (4).

Conferència sobre la llengua: pronunciada per Carles Riba a l'Acadèmia de la Llengua Catalana de les Congregacions Marianes. (Gravació cedida pel Sr. Manel Sayrach) (2).

Homenatge a Pere Quart: amb motiu dels seus 70 anys. Conté una introducció de Joan Colomines, i una lectura de poemes d'autors catalans, dedicats a Joan Oliver. Gravació feta el 27.12.69, al mateix lloc de les lectures de Barboles Poètiques.

Primer Festival Popular de Poesia Catalana: Gravació feta per l'equip de Pere Portabella l'any 1970, integrada a l'Arxiu Sonor. És una gravació íntegra del Festival. També hi ha un film que és a l'estudi del Sr. Portabella.

(1) Aquestes gravacions foren traslladades a Mèxic (24.8.62) a l'arxiu de Vicenç Riera Llorca, per seguretat.

(2) Gravacions fetes fora de Catalunya sota demanda, i enviades pels autors o per altres persones. Generalment una sola cinta aplega diferents veus.

(3) Aquesta gravació fou deixada a l'autor i no fou retornada.

(4) També formaren part del comitè: Joan Fuster, J. Sàncies-Guarnier, F. de B. Moll, J.M. Llompart, J.S. Pons, Rafael Catardi i J. Cruzet.

Joan Colomines i Puig

Jornades Catalanes celebrades a la
Universitat Estatal de Sant Petersburg
1 al 6 d'abril de 1996